

Utopije miru¹

I.

Leipzig, 6. maj 1911

Naša stranka je povsod začela sveže in zagnano agitirati za volitve v parlament.² Splošen in karseda posrečen uvod v agitacijo je bilo čudovito praznovanje prvega maja; kljub vsem svarilom in ugovorom iz krogov, ki imajo prvomajsko praznovanje za »hromo kljuse«, se je razvilo v veličastne množične demonstracije. Spet se je pokazalo, kako zelo sta v delavskih množicah živa bojovito razpoloženje in požrtvovalen idealizem. Zato postaja toliko nujnejša naloga stranke, da letošnje agitacije za parlamentarne volitve ne oblikuje le kot boja za čim večje število volivcev in mandatov, temveč predvsem kot obdobje intenzivnega prosvetljevanja o načelih in celotnem svetovnem nazoru socialne demokracije. Ena od osrednjih točk volilnega boja in agitacije bo seveda spet vprašanje militarizma. In zato ima razlaga našega stališča o tem vprašanju v povezavi z najnovejšo parlamentarno razpravo trajen in daljnosežen pomen.

Če bi šlo v razpravi le za vprašanje, ali je naša parlamentarna skupina ravna la prav, ko je vložila predlog, s katerim je nemško vlado pozvala k prizadevanju za dogovore o omejitvi oboroževanja, ta spor gotovo ne bi vzbudil resnega zanimanja. Vendar moramo parlamentarno tribuno uporabljati kot eno najučinkovitejših agitacijskih orodij, zato se zdi preprosto dolžnost socialdemokratskih

1 Pod tem naslovom sta v drugem zvezku zbranih del (*Gesammelte Werke*) objavljena dva prispevka, ki ju je 6. in 8. maja 1911 Luxemburg objavila v *Leipziger Volkszeitung*. Prevedeno po: Rosa Luxemburg, »Friedensutopien«, Marxists' Internet Archive, <https://www.marxists.org/deutsch/archiv/luxemburg/1911/05/utopien.htm>. Opombe v oglatih oklepajih so prevajalkine.

2 Parlamentarne volitve so bile 12. januarja 1912. Socialdemokracija je v primerjavi z letom 1907 število svojih mandatov zvišala s 43 na 110 in tako postala najmočnejša poslanska skupina.

poslancev, da izkoristijo sleherno priložnost, ko lahko stališčem vladajočih razredov o najpomembnejših dogajanjih v javnem življenju oporekajo s stališči stranke. Poslansko skupino vežejo parlamentarni pogoji, zato se mora po naravi stvari zatekati k interpelacijam, predlogom in podobno. In zato je nedvomno zelo pohvalno, da je izkoristila priložnost in sprožila široko razpravo o vprašanju militarizma ter predstavnike vladajočih razredov prisilila k odkritim besedam. Kako je bil formuliran predlog, ki so ga pri tem uporabili socialdemokratski poslanci, je samo po sebi precej manj pomembno. Stališče stranke se ne izrazi toliko v formulaciji kot v utemeljitvi predloga, v tistem, kar v zvezi z njim naša poslanska skupina pove. Saj je parlamentarni predlog velikokrat le pripomoček, ki ga potrebujemo za agitacijo na parlamentarni tribuni.

Torej sta pravi vprašanji, pomembni za širšo stranko, ali je naša stranka v razpravi, ki jo je začela, jasno in dosledno zagovarjala temeljno stališče socialdemokracije in ali je s to razpravo prispevala k temu, da se v množicah širi socialdemokratsko razumevanje bistva militarizma in kapitalističnega družbenega reda, ter tako učinkovito propagirala socializem.

Odgovor na to vprašanje je povsem odvisen od tega, kateri vidik našega stališča o militarizmu imamo za najpomembnejši in najodločilnejši. Če bi bilo za stališče socialdemokracije dovolj, da ob vsaki priložnosti pokažemo svetu, kako je naša stranka brezpogojno privržena miru in kako goreče nasprotuje oboroževanju, medtem ko je za oborožitveno tekmo odgovorna vlada, bi lahko bili z našo učinkovitostjo v nedavni parlamentarni razpravi popolnoma zadovoljni. Le da bi bil to komaj zadosten rezultat velike in pomembne akcije. Naša naloga ni le, da ves čas odločno demonstriramo socialdemokratsko miroljubnost, temveč predvsem, da poučujemo ljudske množice o bistvu militarizma ter ostro in jasno poudarjamo načelno razliko med stališčem socialdemokracije in stališčem meščanskih mirovniških zanesenjakov. In v čem je ta razlika? Gotovo ne le v tem, da meščanski mirovni apostoli računajo na učinek lepih besed, mi pa se ne zanašamo zgolj na besede. Naše celotno izhodišče je diametralno nasprotno: miroljubneži iz meščanskih krogov verjamejo, da je svetovni mir in razorožitev mogoče udejanjiti v okviru sedanje družbene ureditve, mi pa, ki izhajamo iz materialističnega pojmovanja zgodovine in znanstvenega socializma, smo prepričani, da je militarizem mogoče odpraviti le hkrati s kapitalistično razredno državo. Tako nastaneta tudi nasprotujoči si taktiki propagiranja ideje o miru. Meščanski zagovorniki miru si prizadevajo – kar je z njihovega stališča popolnoma logično in razumljivo – zasnovati vse mogoče »praktične« projekte za postopno zaježitev militarizma, tako kot se po svoji naravi nagibajo k temu, da vsak zunanji navidezni znak mirovne težnje vzamejo za suho zlato, vsako izjavo vladajoče diplomacije v tej smeri pa razumejo dobessedno in v njej vidijo že kar začetek resne akcije. V nasprotju s tem lahko socialdemokracija tu tako kot v sleherni družbe-

ni kritiki vidi svojo poklicanost le v tem, da meščanske poskuse zajezitve militarizma razkrinka kot klavrno polovičarstvo in takšne izjave, namreč tiste iz vladnih krogov, kot diplomatsko preigravanje, meščanskemu besedičenju in blišču pa nasprotuje z brezobzirno analizo kapitalistične dejanskosti. Tako je recimo naša stranka ravnala tudi glede haaške konference.³ Medtem ko so jo oportunisti iz raznih držav z običajnim malomeščanskim optimizmom hvalili kot dober obet svetovnega miru – še pred dvema letoma je v Rimu tovariš Treves v živahnem govoru v poslanski zbornici predlagal, da bi haaško konferenco počastili s praznovanjem desete obletnice –, je nemški socialdemokraciji preostalo le, da se ljubki stvaritvi krvavega carja in njegovih evropskih kolegov upravičeno roga kot nesramni farsu.

Z istega zornega kota je lahko edina naloga socialdemokracije v zvezi s takšnimi izjavami, kot je bila izjava angleške vlade,⁴ da idejo o delni omejitvi oboroževanja razgali kot brezupno polovičarstvo in jo prižene do skrajnosti, da ljudstvu jasno razloži, kako je militarizem najtesneje povezan s kolonialno, carinsko, svetovno politiko, da bi torej morale današnje države, če bi resno in iskreno želele ustaviti oborožitveno tekmo, začeti z razorožitvijo v trgovinski politiki, z opustitvijo kolonialnih roparskih pohodov in svetovne politike interesnih sfer povsod po svetu, skratka, tako v zunanji kot v notranji politiki narediti ravno nasprotno od tistega, kar je bistvo današnje politike kapitalistične razredne države. Tako bi prišlo jasno do izraza, kaj je jedro socialdemokratskega pojmovanja: da je militarizem v obeh svojih oblikah – kot vojna in kot oboroženi mir – zakoniti otrok, logičen rezultat kapitalizma, ki ga je mogoče premagati le hkrati s kapitalizmom, da si mora torej tisti, ki si iskreno želi svetovni mir in osvoboditev izpod strašnega bremena oboroževanja, želeči tudi socializem. Le tako lahko ob razpravi o oboroževanju dejansko opravljamo socialdemokratsko izobraževanje in propagandno delo.

To delo pa postane precej težje in stališče socialdemokracije nejasno in spremenljivo, če poskuša naša stranka, nasprotno, v čudni zamenjavi vlog meščansko državo za vsako ceno prepričati, da lahko zelo dobro omeji vojaško oboro-

3 Od 15. junija do 18. oktobra 1907 je potekala druga haaška konferenca, na kateri so sodelovali predstavniki 47 držav. Imperialistične velesile, zlasti Nemčija, niso želele omejiti svojega oboroževanja in priznati arbitražnega sodišča za poravnavo mednarodnih konfliktov. Izkazalo se je, da so se vse velesile, prisotne na konferenci, pripravljale na svetovno vojno. [Prva haaška konferenca se je odvila leta 1899 in Luxemburg v besedilu verjetno meri nanjo. Vendar pa se tudi na drugi haaški konferenci, ki jo omenja ta uredniška opomba iz nemške izdaje, strankina stališča do oboroževanja niso spremenila.]

4 Trinajstega marca 1911 je britanski zunanji minister sir Edward Grey v spodnjem domu govoril o možnostih za dogovor z Nemčijo. Priporočil je, naj obe državi omejita vojaške izdatke in se odpovesta rasti pomorske oborožitve ter tako preprečita finančni propad.

ževanje in doseže mir, in to izhajajoč z lastnega stališča, stališča kapitalistične razredne države. Seveda se naša parlamentarna skupina ob nedavni razpravi nikakor ni povsem strinjala, da je popolna odprava militarizma in vojn možna v okviru meščanske ureditve, temveč je tovariš Ledebour temu odločno ugovarjal.

Toda ravno s tem je prišlo do sočasnega gorečega zavzemanja za delno razorožitev, do nenavadno kompromisnega stališča med stališčem meščanskih mirovnih apostolov in stališčem socialdemokracije, [do stališča,] ki zanika popolno odpravo militarizma v današnji družbi, delno odpravo pa ima za mogočo, ki vidi bližanje dobe miru sredi kapitalističnega sveta, a vseeno vztraja pri neizogibnosti družbene revolucije.

Doslej smo bili ponosni na to in imeli za trdno znanstveno osnovo naše stranke, da si ne splošnih programskih smernic ne gesel naše praktične vsakodnevne politike ne izmišljamo poljubno na podlagi želja, temveč se v vsem opiramo na poznavanje tendenc družbenega razvoja in imamo za merilo svojih stališč objektivne smeri tega razvoja. Merilo doslej za nas niso bile možnosti z vidika vsakokratnih razmerij sil v državi, temveč vselej možnosti z vidika družbenih razvojnih tendenc. Zahtevo po uzakonitvi osemurnega delavnika, čeprav v današnjih parlamentih nima nobene možnosti, vedno znova postavljamo zato, ker je popolnoma skladna z naprednim razvojem produktivnih sil, tehnike, mednarodne kapitalistične konkurence. Buržoazija se z vsemi silami upira le zato, ker je osemurni delavnik hkrati velikanski revolucionirajoč korak v prosvetljevanju in organizaciji delavskega razreda. Gledano ekonomsko pa uvedba osemurnega delavnika ne bi le ne ustavila razvoja kapitalizma, temveč bi se z njo povzpел na svojo najvišjo, najnaprednejšo stopnjo. V nasprotju s tem omejevanje oborožitve, zmanjševanje militarizma ni skladno z nadaljnjim razvojem mednarodnega kapitalizma, temveč lahko do njega pride le s stagnacijo kapitalističnega razvoja. Le kdor si želi zastoja v svetovni politiki – ta pa je najvišji in zadnji stadij kapitalističnega razvoja –, ima lahko za verjeten tudi zastoj v napredovanju militarizma. Saj vendar svetovna politika in militarizem, ki ji služi na kopnem in na morju, v vojnih in mirnih časih, nista nič drugega kot posebna kapitalistična metoda sočasnega ustvarjanja in razreševanja mednarodnih nasprotij. Z razvojem kapitalizma in svetovnega trga ta nasprotja rastejo in se skupaj z notranjimi razrednimi nasprotji neizmerno stopnjujejo, vse dokler ne postanejo nemožna in povzročijo družbeno revolucijo. V možnost, da bi ti mednarodni konflikti minili, se ublažili in izginili, lahko verjame le, kdor verjame v ublažitev in omilitev razrednih nasprotij, v zaježitev ekonomske anarhije kapitalizma. Saj so mednarodna nasprotja med kapitalističnimi državami le druga stran razrednih nasprotij, svetovnopolična anarhija pa le hrbtna stran anarhičnega kapitalističnega produkcijskega načina. Le skupaj lahko rasteta in le skupaj ju je mogoče premagati. »Malo reda in miru« je zato prav tako nekaj nemogočega, je prav tako malome-

ščanska utopija o kapitalističnem svetovnem trgu in svetovni politiki, omejevanju kriz in omejevanju oboroževanja.

Poglejmo si procese v zadnjih petnajstih letih mednarodnega razvoja. Kje je videti kakšno težnjo k miru, razoroževanju, spravljivemu pomirjanju nasprotij?

V teh petnajstih letih smo imeli: leta 1895 vojno med Japonsko in Kitajsko, ki je bila preludij v vzhodnoazijsko obdobje svetovne politike, leta 1898 vojno med Španijo in ZDA, v letih 1899–1902 bursko vojno Anglije v Južni Afriki, leta 1900 vojni pohod evropskih velesil na Kitajskem, leta 1904 rusko-japonsko vojno, v letih 1904–1907 nemško vojno proti Hererom v Afriki; poleg tega leta 1908 vojaški poseg Rusije v Perziji, trenutno vojaški poseg Francije v Maroku, če pustimo ob strani nenehne kolonialne spopade v Aziji in Afriki. Že gola dejstva torej pokažejo, da v zadnjih petnajstih letih skoraj nobeno leto ni minilo brez vojnega delovanja.

A še pomembnejši je dolgoročni povratni učinek teh vojn. Vojni s Kitajsko je na Japonskem sledila vojaška reorganizacija, ki je deset let pozneje omogočila vojno operacijo proti Rusiji in iz Japonske naredila vodilno vojaško silo v Tihem oceanu. Posledica burske vojne je bila vojaška reorganizacija Anglije, krepitev njenih kopenskih oboroženih sil. Vojna s Španijo je bila izhodišče za reorganizacijo vojne mornarice ZDA, preoblikovala jih je v kolonialno silo s svetovnopolitičnimi interesi v Aziji in zasejala seme interesnega nasprotja med ZDA in Japonsko v Tihem oceanu. Vojni pohod na Kitajsko je spremljala temeljita vojaška reorganizacija v Nemčiji, tj. veliki zakon o mornarici leta 1900, ko se začneta pomorska tekma Nemčije z Anglijo in zaostrovanje nasprotij med državama.

Ob tem imamo še en izredno pomemben pojav, družbeno in politično prebujanje zaledja, kolonij in »interesnih sfer« v samostojno življenje. Revolucija v Turčiji, Perziji, revolucionarna vrenja na Kitajskem, v Indiji, Egiptu, Arabiji, Maroku, Mehiki so prav tako vir svetovnopolitičnih nasprotij, napetosti, vojaških akcij in oboroževanja. Ravno v minulem poldrugem desetletju so se torej spori v mednarodni politiki namnožili brez primere, vrsta novih držav je vstopila v aktivno tekmo na svetovnem prizorišču, vse velesile so se vojaško temeljito reorganizirale. Zaradi vseh teh procesov so se nasprotja zaostрила kot še nikoli in ta proces še poteka, saj na eni strani v Orientu vsak dan bolj vre, na drugi strani pa vsak novi dogovor med vojaškimi silami neizogibno postane vir novih konfliktov. Talinska antanta med Rusijo, Anglijo in Francijo,⁵ ki jo je Jaurès pozdravil kot jamstvo svetovnega miru, je povzročila zaostritev krize na Balkanu, pospešila izbruh turške revolucije, opogumila Rusijo k vojaški akciji v Perziji ter

5 V Talinu [takrat uradno Revalu] je 9. in 10. junija 1908 potekalo srečanje, na katerem sta car Nikolaj II. in angleški kralj Edvard VII. potrdila leta 1907 sklenjene pogodbe in soglasje v razumevanju položajev v Perziji, Afganistanu in Makedoniji. Nato se je 27. in 28. julija 1908 v Talinu s carjem sestal A. Fallières, od leta 1906 predsednik Francije, in potrdila sta rusko-francosko zvezo.

povzročila zблиžanje med Turčijo in Nemčijo, to pa je na drugi strani zaostri-
lo nemško-angleški konflikt. Posledica potsdamskega dogovarjanja⁶ je bila zaostri-
tev krize na Kitajskem, enak učinek je imel rusko-japonski sporazum.

Ob preprostem upoštevanju dejstev moramo torej zavestno zamižati, če noče-
mo videti, kako ta dejstva kažejo vse kaj drugega kot pa ublažitev mednarodnih
konfliktov in kakršnokoli zasnovo za svetovni mir.

Kako je mogoče ob tem govoriti o mirovnih tendencah meščanskega razvoja, ki
naj bi menda ustavljale njegove vojne tendence in jih premagovale? V čem so se
izrazile?

V izjavi sira Edwarda Greysa in francoskega parlamenta? V »oborožitveni ut-
rujenosti«⁷ buržoazije? Toda srednji in malomeščanski sloji buržoazije od nekdaj
stokajo o bremenu militarizma, tako kot stokajo o opustošenjih, ki jih povzroča
svobodna konkurenca, o gospodarskih krizah, brezvestnih borznih špekulaci-
jah, terorizmu kartelov in trustov. Tiranija kartelskih magnatov je v Ameriki
sprožila celo pravi revolt širokih ljudskih slojev in daljnosežne protiukrepe dr-
žavnih oblasti. Mogoče socialdemokracija v tem vidi znamenje, da se je razvoj
trustov začel omejevati – ali pa za ta malomeščanski revolt nima drugega kot
sočuten skomig in za te državne ukrepe le porogljiv nasmeš? »Dialektika«⁸ mi-
rovnih tendenc kapitalističnega razvoja, ki menda ustavljajo vojne tendence in
zmagujejo nad njimi, se preprosto izteče v staro, pogrošno resnico, da vrtnice
kapitalističnega dobičkarstva tako kot vrtnice razrednega gospostva niti za bur-
žoazijo niso brez trnja, ki pa ga ta kljub joku in stoku še vedno raje nosi na svoji
mučeniški glavi, dokler le gre, kakor da bi se ga po dobronamernem nasvetu so-
cialdemokracije znebila skupaj z glavo.

To razložiti množicam, brezobzirno razbiti vse iluzije o mirovništvu meščan-
ske strani in pojasniti, da je proletarska revolucija edino in prvo dejanje svetov-
nega miru, to je naloga socialdemokracije v zvezi z vsemi razorožitvenimi farsa-
mi, pa naj jih prirejajo v Peterburgu, Londonu ali Berlinu.

Naliti sebi in drugim čistega vina je bilo za stranko revolucionarnega prole-
tariata vedno najboljša praktična politika. In to je toliko bolj naša naloga, ko se
začenja agitacija za parlamentarne volitve, če svoje moči in vpliva ne želimo le
razširiti, temveč ju tudi poglobiti.

6 Ruski car Nikolaj II. je 4. novembra 1910 prišel na večdnevni uradni obisk v Nemčijo. Ob tem sta se zunanji minister S. D. Sasonov, ki ga je spremljal, in nemški zunanji minister Alfred von Kiderlen-Wächter pogajala o razmejitvi interesov v Perziji in o vprašanju bagdadske železnice. Zaradi prevelikih nemških zahtev pogajanja niso bila uspešna.

II.

Leipzig, 8. maj 1911

Utopičnost stališča, ki pričakuje dobo miru in izginjanje militarizma v današnji družbi, se jasno kaže v njegovem zatekanju k projektom. Kajti za utopična prizadevanja je značilno, da sestavljajo čim podrobnejše »praktične« recepte, ki naj bi dokazovali njihovo uresničljivost. Mednje spada tudi projekt »Združenih držav Evrope« kot temelja za omejevanje mednarodnega militarizma.

»Podpiramo vsa tista prizadevanja,« je 3. aprila dejal v parlamentu tovariš Ledebour v svojem govoru o proračunu, »katerih cilj je odpraviti prazne izgovore za nenehno vojno oboroževanje. Zahtevamo gospodarsko in politično združitev evropskih držav. Trdno sem prepričan, da bo do tega sicer zanesljivo prišlo v času socializma, vendar lahko tudi že prej doživimo *Združene države Evrope*, tako kot danes tekmujemo z Združenimi državami Amerike. Od kapitalistične družbe, od kapitalističnih državnikov zahtevamo, da vsaj v interesu samega kapitalističnega razvoja Evrope pripravijo to združitev v *Združene države Evrope* in ne dopustijo, da bi pozneje v sveovni konkurenci Evropa popolnoma propadla.«⁷

Tovariš Kautsky pa je 28. aprila napisal v *Die Neue Zeit*:

In uresničitev takšnih sporazumov še ne bi nudila jamstva za nepretrgano trajanje miru, ki bi za vselej pregnalo pošast vojne.

Tja vodi danes le ena pot: združitev držav evropske civilizacije v zvezo s skupno trgovinsko politiko, z zveznim parlamentom, zvezno vlado in zvezno vojsko – ustanovitev Združenih držav Evrope.

Če bi to uspelo, bi dosegli nekaj velikanskega. Te Združene države bi imele takšno premoč, da bi lahko vse druge države, če se jim te ne bi prostovoljno pridružile, brez vojne prisilile k temu, da razpustijo svoje vojske in se odpovedo

7 »V okviru kapitalizma poskušamo podpreti tista prizadevanja, katerih cilj je odprava plenilskih vplivov. Že zdaj pa želimo okrepiti vse gospodarske zahteve, ki jih sam kapitalizem razvija v smeri miru, in si prizadevati, da bi bila takšna združitev držav v skupni gospodarski kulturni razvoj mogoča že danes, v času kapitalizma, in da bi tako lahko premagali navidezne razloge za nenehno vojno oboroževanje. Zahtevamo, da se evropske države gospodarsko in politično združijo. Trdno sem prepričan, da se bo to sicer zanesljivo zgodilo v času socializma, vendar lahko tudi že prej doživimo *Združene države Evrope*, tako kot danes tekmujemo z Združenimi državami Amerike. Od kapitalistične družbe, od kapitalističnih državnikov zahtevamo, da pripravijo to združitev Evrope v *Združene države Evrope* vsaj v interesu samega kapitalističnega razvoja Evrope in ne dopustijo, da Evropa pozneje v svetovni konkurenci popolnoma propade.« Razprave Reichstaga, XII. zakonodajno obdobje, II. seja, 266. zv., stenografska poročila (Berlin, 1911), 6142–43.

svojim mornaricam. S tem pa tudi za nove Združene države ne bi bilo več nobene potrebe po oborožitvi. Zdaj bi se lahko odpovedale ne le vsemu nadaljnjemu oboroževanju, stalni vojski, ofenzivnemu pomorskemu orožju, katerega opustitev zahtevamo že zdaj, temveč tudi kakršnim koli obrambnim sredstvom, samemu sistemu milic.

Tako bi doba večnega miru dobila zanesljive temelje.»⁸

Najprej je treba ugotoviti, da je ta ideja vsaj v strankini agitaciji popolnoma nova. Takšna konstrukcija v našem minimalnem programu sploh ni omenjena niti se niso kongresi naše stranke ali mednarodni kongresi nikoli ukvarjali z njo, še celo v strankini literaturi ni bilo o njej nikoli resne razprave. In gotovo ni dobro, če s parlamentarne tribune v imenu celotne stranke uradno zagovarjamo takšne ad hoc, tako rekoč iz rokava stresene domislice, ki kažejo močne znake zadrege. Ne le pred meščanskimi nasprotniki, temveč tudi v socialističnih krogih v tujini s tem kot izraz razmišljanja nemške socialdemokracije zagovarjamo stališča, ki že s čisto formalnega vidika to nikakor ne morejo biti.

Naj se na prvi pogled ideja o Združenih državah Evrope kot nekakšnem mirovnem dogovoru marsikomu zdi še tako odobravanja vredna, vseeno nima, ko si jo ogledamo pobliže, prav nič opraviti z načinom razmišljanja in stališči socialdemokracije.

Kot privrženci materialističnega pojmovanja zgodovine smo doslej vedno zagovarjali stališče, da moderne države kot politične tvorbe niso umetni produkti ustvarjalne domišljije, kakršna je bila recimo Napoleonova Vojvodina Varšava,⁹ temveč zgodovinski produkti ekonomskega razvoja. Naj je dejavnik dinastičnih interesov vse od srednjega veka še tako določujoče vplival na meje in zgradbo današnjih držav, na primer Avstro-Ogrske monarhije, je poznejši kapitalistični razvoj v ohlapni zmešnjavi dežel in pokrajin v državi ustvaril ekonomske povezave, skupno razredno gospodstvo buržoazije pa je vse skupaj politično zaokrožilo. Združene države Amerike so v svoji sedANJI obliki kot velikansko gospodarsko območje in politična sila prav tako produkt stoletja kapitalističnega razvoja znotraj skupnih državnih meja.

8 Karl Kautsky, »Krieg und Frieden. Betrachtungen zur Maifeier«, *Die Neue Zeit* 29, št. 11, zv. 2 (1910): 105–6.

9 Napoleon je 22. julija 1807 ustanovil Vojvodino Varšavo, v kateri je bila razglašena lastna ustava, odpravljeno je bilo tlačanstvo in uveden Napoleonov zakonik. Ta mali teritorij, ki je nastal kot rezultat tilzitskega mirovnega dogovora, je obstajal do leta 1815. [Tilzit, kjer je Napoleon sklenil dogovor z ruskim carjem Nikolajem I., se danes imenuje Sovjetski in je mesto v Kaliningrajski oblasti v Rusiji, tik ob litovski meji.]

Kakšna pa je gospodarska podlaga ideje o evropski federaciji držav? Evropa je seveda geografski in do neke mere kulturnozgodovinski pojem. Predstava o Evropi kot o ekonomski celoti pa je v dvojnem nasprotju s kapitalističnim razvojem. Na eni strani imamo znotraj Evrope med kapitalističnimi državami – in dokler te obstajajo – najostrejše konkurenčne boje in nasprotja, na drugi strani evropske države brez zunajevropskih ekonomsko sploh ne morejo več preživeti. Druge celine so kot dobaviteljice in hkrati odjemalke življenjskih potrebščin, surovin in proizvodov tisočkratno povezane z Evropo. Ob današnji razvojni stopnji svetovnega trga in svetovne ekonomije je pojem Evrope kot ločene ekonomske celote neživljenjska fantazija. Tako kot Azija ali Amerika tudi Evropa ni notranje povezana ločena celota v okviru svetovne ekonomije.

Ideja o evropski združitvi je že zdavnaj ekonomsko zastarela in nič manj ni zastarela politično. V bistvu je to le demokratično nališpan slab posnetek ideje o koncertu evropskih sil, ki je kot središčno gibalno, kot osrednje sonce političnega veselja odločalo o usodah.¹⁰ Toda časi, ko sta bili težišče političnega razvoja in kristalizacijska os kapitalističnih nasprotij na evropski celini, so zdavnaj minili. Na začetku 19. stoletja in po tradiciji še do marčne revolucije je bilo središče mednarodne politike na območju razdeljene Poljske, na nemško-rusko-avstrijski meji. V petdesetih letih se je prestavilo na Bospor. V sedemdesetih letih je z nemško-francosko vojno nastalo novo težišče, okrog katerega sta se kot steber evropskega ravnotežja oblikovali dvojna in trojna zveza.¹¹ Takrat bi imela utopija o evropski federaciji vsaj nekakšen zgodovinski smisel. Z osemdesetimi leti pa se je začela popolnoma nova doba mednarodne politike – z novim zagonom so se začela kolonialna osvajanja, ki jim je v devetdesetih letih sledila splošna svetovnopolična tekma za čezoceanska vplivna območja, v zadnjem desetletju pa splošno prebujanje Orienta. Danes je Evropa le člen v zapleteni verigi mednarodnih soodvisnosti in nasprotij. In kar je odločilno – sama evropska nasprotja sploh niso več pomembna za evropsko celino, temveč za vse celine in oceane.

Le če nenadoma izgubite izpred oči vse te procese in premike ter se v mislih predate blaženim časom evropskega koncerta, lahko recimo rečete, da imamo že štirideset let neprekinjen mir. S takšnim stališčem, pri katerem upoštevate samo dogajanja na evropski celini, sploh ne opazite, da v Evropi že desetletja nismo imeli vojne ravno zato, ker so se mednarodna nasprotja prek tesnih meja evropske celine razširila v neznanske razsežnosti, ker boji za evropska vprašan-

10 [Mišljeni so dogovori v prvih letih po Napoleonovem porazu, s katerimi so evropske sile poskušale preprečiti morebitne prihodnje vojne v Evropi, hkrati pa so na novo začrtale veliko meddržavnih mej.]

11 [Dvojno zvezo ali dvozvezo sta oktobra 1879 sklenili Nemčija in Avstro-Ogrska, s priložitvijo Italije maja 1882 je nastala trojna zveza.]

ja in interese zdaj potekajo na svetovnih morjih, ne pa v kakšnem odmaknjenem kotičku Evrope.

»Združene države Evrope« so torej ideja, ki je tako ekonomsko kot politično v neposrednem nasprotju z razvojem in se sploh ne meni za dogajanja zadnjega četrto stoletja.

Tudi začetek »Združenih držav Evrope« nam pove, da ideja, ki je tako neskladna z razvojnimi tendencami, kljub vsej zunanji radikalnosti v bistvu ne more biti geslo napredka. Doslej z idejo o evropski združitvi niso prihajale na dan socialdemokratske stranke, temveč od časa do časa *meščanska stran*.¹² Vsakokrat pa se je to zgodilo z jasno *reakcionarno* tendenco. Tako je evropsko gospodarsko skupnost propagiral znani sovražnik socializma, profesor Julius Wolf. Ni pa to bilo nič drugega kot carinska skupnost za *trgovinskopolitično vojno proti Združenim državam Amerike* in tako je to tudi razumela in kritizirala socialdemokratska stran. In vsakokrat, ko so meščanski politiki razglášali idejo evropejstva, združitve evropskih držav, so to počeli z odkrito ali tiho naperjenostjo proti »rumeni nevarnosti«, »črni celini«, »manjvrednim rasam«, skratka, vedno je šlo za izrodek imperializma.

In če naj bi zdaj kot socialdemokrati poskusili ta stari meh napolniti z novim, menda revolucionarnim vinom, potem je treba reči, da bi to vsekakor imelo *posledice* za meščansko stran, ne za našo. Stvari imajo pač lastno, objektivno logiko. In izkupiček evropske združitve v okviru kapitalistične družbe je lahko v ekonomskem pogledu *objektivno* le carinska vojna, v političnem pa kolonialno domoljubna rasna vojna. Pohod združenih evropskih polkov na Kitajsko s svetovnim feldmaršalom Walderseejem na čelu in hunskim evangeliem na praporu – to je v današnji družbi dejanski in domišljijski edini mogoči izraz »federacije evropskih držav«.

Toda ali smo z »Združenimi državami Evrope« sploh še v kapitalističnem svetu?

Tu je težava te zadeve. Po eni strani gre za federacijo držav »s skupno trgovinsko politiko, zveznim parlamentom, zvezno vlado in zvezno vojsko«, torej pač za meščansko stvaritev. In tovariš Ledebour od državnikov sedanje dobe tudi izrecno zahteva, da to združitve Evrope pripravijo prav v interesu samega kapitalizma. Ko se vprašamo o možnostih udejanjenja tega projekta, pa nam po drugi

12 Naši tovarišici Luxemburg je spomin tu malo zagodel. Zamisel o ekonomski združitvi Evrope, »da Evropa pozneje v svetovni konkurenci popolnoma propade«, je doživela izčrpno obravnavo tudi v *Neue Zeit*. Res pa je, da je leta 1898 edinole gospod Calwer, ki se je takrat še imel za socialdemokrata, zagovarjal to stališče in moral doživeti, da se ga je uredništvo *Neue Zeit* grobo otreslo. Gl. *Neue Zeit* 16, 2. del., 37. zv. – Op. uredništva *Leipziger Volkszeitung*.

strani pravi tovariš Kautsky, da naj bi bila edina pot do njega – evropska *revolucija*. A kot je splošno znano, je danes proletariat pod vodstvom socialdemokracije edini razred, ki bi lahko izpeljal revolucijo. Udejanjenje »Združenih držav Evrope«, ki ga predlagajo kot praktično pot k omejitvi sedanjega militarizma, naj bi bilo torej mogoče edinole z zmago revolucionarnega proletariata, torej po družbeni revoluciji! Človek ne ve, kaj na tej predstavi je vrednejše občudovanja: vladavina socialističnega proletariata z zvezno vlado in »zvezno vojsko« ali zahteva državnikom današnje dobe, naj »prav v interesu samega kapitalizma« pripravijo družbeno revolucijo.

Če ideja o evropski zvezi držav s tem negotovim nihanjem med kapitalističnim in socialističnim svetom sama razgalja svojo utopičnost, po drugi strani tudi nikakor ni uporabna za agitacijsko geslo, za konkretnjšo predstavo o temeljih proletarske politike. Ideja o evropski kulturni skupnosti je miselnemu svetu razredno zavednega proletariata popolnoma tuja. Ne evropska solidarnost, temveč mednarodna solidarnost, ki vključuje vse celine, rase in ljudstva, je temeljni kamen socializma v Marxovem smislu. Kakršnakoli delna solidarnost pa ni korak k udejanjenju pristne internacionalnosti, temveč njeno nasprotje, njen sovražnik, dvoumnost, izza katere kuka past nacionalnega antagonizma. Tako kot se nenehno borimo proti pangermanizmu, panslavizmu, panamerikanizmu kot reakcionarnim idejam, tudi nimamo čisto nič opraviti z idejo panevropeljstva.

Zato bodo naši agitatorji naredili prav, če med bližajočo se volilno kampanjo ne bodo več uporabljali gesla o »Združenih državah Evrope«, ki se je v njej pojavilo tako nepričakovano in nenadno. Z njim lahko edinole zameglimo in razvedenimo jasne smernice naše mednarodne politike in našega revolucionarnega propagiranja miru. Takšnih novih domislic pa tudi resnično ne potrebujemo. Naš dosedanji pogled nam je doslej dobro služil, z njim smo si pridobili ugled pri nasprotnikih in zaupanje milijonov. Nobenega razloga nimamo, da bi ju uničili z drznimi novimi »pojasnili«.

»Pustite, naj beseda ostane.«¹³

Prevedla Mojca Dobnikar

13 [Prvi verz zadnje kitice pesmi Martina Luthra iz leta 1529, ki je veljala za »bojno himno« reformacije. Čeprav imamo vsaj dva preveda pesmi, je verz v slovenščini v obeh primerih tako prilagojen vsebini celotne kitice in pesmi, da prevodov tu ne moremo uporabiti.]